

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Dr. Ferenczi Zoltán.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, CZIRJÁK ALBERT, RIEGER JURE.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny tartalmát illetők a szerkesztőhöz (polgári iskola); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferenc egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendők.

Dr. Trefort Ágoston.

Szeptember 4-ikén történt 10 éves évfordulója a Trefort miniszterségének. Fölöttébb jellemző dolognak, sok tekintetben meglepőnek tartotta minden lap, minden párt, hogy valaki demokratikus kormányzási viszonyok közt oly sokáig lehessen miniszter. Valóban úgy tetszik nekünk is, hogy a modern világban az állandóság csakugyan meglepő, akárhol nyilatkozzék is. A dolgok, az emberek, az intézmények, az eszmék hamar kopnak manapság. Mi úgy találjuk, hogy e, mondjuk nevezetes állás foglalás éppen abból folyt, hogy közoktatásügyünk vezetője épen e kornak embere természeténél fogva. A Miniszter ur nem tud pihenni. Nincsenek órái tervek s percei eszmék nélkül. A haladás, a fejlődés folyton legkülönböztetettebb s legtöbb oldalú irányai érdeklők s vonják magokra, hol figyelmét, hol akarátát, hol tevékenységét. Sokoldalúsága, kiterjedt figyelme a legmeglepőbb dolgok közé tartozik.

Én valóban nem tudom, hogy szükség-e elősorolnom e 10 éves eszelekvés minden mozzanatát vagy akár egyet is? A lapok bőven érdekeltek. A Miniszter ur érdemei hatósabban élénkültek meg a köztudatban mint akármikor s nem feledhetem azt sem, hogy alig kapott nálunk más hasonló elismerést. Pedig korunknak határozott szokása ünnepelni s nem mindig csupán az ünnepelekedéért, hanem az ünneplőkért sokszor még inkább. A Miniszter ur azonban e komoly s nyugodt hangú kitüntetésben, melynek egész jelleme magántermészetű volt, oly meggyőződést láthatott s látott is, mely szívét örömmel tölthet. Különösen, mert érdekes, hogy az ünneplés időpontja fontos helyekről jött kárhoztató ítéletek idejével esik össze. Azonban ki mondhatná, valóban ki merné mondani, hogy minden megtörtént, mi megtörténhetett volna s hogy minden a legjobban történt, a mi történt? Hanem szintén ki mondaná, hogy 10 évvel ezelőtt nem kopár terek voltak-e ott, hol ma teljes díszben és virulásban élő ültetvények láthatók a mivelődés terén, melynek telepítését bevégezni soha

sem lehet, melyben a létezőt fenntartani is folytonos haladás. Legkivált felső oktatásunk emlékszerűbb intézményei hatalmas erőt nyertek súlyban és terjedelemben. Egyszersmind úgy látszik, hogy a Miniszter ur is kiváló rokonszevvvel viseltetik az oktatás e nagyszerű irányában s mi emlékszünk nyilatkozatokra különösen Csengeritől, melyekben egyenesen mondva van, hogy a nemzeti kultúra teljességét és erejét a felsőbb oktatás neveli inkább. Azonban tudjuk ama vád alaptalanságát is, hogy a Miniszter ur ellensége volna a népoktatásnak vagy a hogy mondani szokták „nem barátja.“ A Miniszter ur megnyugtató és meggyőzőt mindenkit, hogy a haladásnak semmiben nem ellensége, hogy a fejlődés munkája az ő munkája is, s mi bizalommal tekintünk jövő munkáira is. Lelkünk pedig mindig emelkedni fog, valahányszor amaz emlékszerű épületeket látjuk, melyek valahára a magyar nemzetéi s bennök a nemzeti erő munkáját sejtjük, mely többé nem elnyomott, nem kicsinyes.

A Miniszter ur a nemzeti kultúra valóságos első harciosa s minden tettét a magyarság és magyarosodás érdeke vezeti. A népoktatás által is egyik főcélja a nemzetiséget erősíteni, idegen elemeket beolvasztani. Mi tevékenységet s határozott nyilatkozatokat láttunk e tárgyban s az erély mindig gyönyörködtet és mindig tiszteletre méltó.

Látjuk a művészetek felvirágzását s a honi talajban való megrögzítését is sürgetni és létesülni a Miniszter ur által. A szakférfiak figyelme és tevékenysége folyton el van foglalva valamely új, létesítendő intézmény tanulmányozásával, szervezésével vagy vezetésével.

A mint mondók, a Miniszter ur teljesen korunk embere. Övé e korban egy irányban a vezetés is s ehhez nem csak tehetségeinél, hanem küzdelmeinél fogva is joga van. A Miniszter ur e korszak egyik előkészítője. Munkája még ott kezdődik a 40-es évek elején s azokkal volt együtt ifju, kik az átalakuló Magyarország jövőjét előkészítették. Eötvössel, Csengerivel, Kemény Zsigmonddal együtt irt és dolgozott a Pesti Hirnapban s egyike volt Magyarország „7 bölcséinek,“ kik a jö-

vőbe nézve, a hatalom összpontosítását, a felelős Miniszteriumot, röviden a 48-ki alkotmány-átalakulást előkészítették.

A Miniszter úrnak e korszak vezetéséhez, dicsőségéhez joga van. Tevékenységénél fogva pedig joga van mindazon kitüntetésekhez, melyek az érdem természetes következményei. Hogy pedig e hivatás, emez, alkotmányos államban legmagasabb és feltétlenül bizalmi állás országos terheihez, küzdelmeihez erőjét, kedvét, életét, soká tartsa meg az isten, melegen óhajtjuk!

Ferenzi Zoltán.

Az elemi oktatás Belgiumban.

Előbbi cikkünket a belga miniszterhez intézett felügyeleti jelentésekkel végeztük, melyek szerint a püspökök több helyet és több időt követeltek az elemi iskolában a bibliai festményeknek s a szent történetek tanításának. Röviden: 1869-ig a vallástani tárgyak suprematiája s az egyházi suprematia nehezedett az összes tananyagra és az egész tanítóságra.

Könnyű most megérteni, hogy mihelyt az 1868-ki választás a belga szabadelvű pártot többségre segítette, első teendője annak az elemi oktatás reformja volt. A püspökök a mint a reformtervről értesültek, azonnal, gyámolítva a pápától, hadat izentek a kormánynak. A harez a kamarákban keserű volt, de mind hiába. Az 1869-iki juliusi törvény néhány szó-többséggel megszavaztatott.

E törvény szerint a királyság mindenik községének birnia kell elemi iskolával. Az iskolák számát, szervezetét, az osztályok keretét, a tanítók minősítvényét nem az egyház-kerület, hanem a kormány szabályozza; az rendelkezik.

A bennszülött gyermekek ingyen taníttatnak az elemi iskolában.

A mi a vallás tanítását illeti, annak eszközlése a családok s az egyházi fők gondjaira bízatik.

Az iskolákban a vallás tanítása a rendes óra előtt vagy óra után történik. A használandó tankönyveket a közoktatási tanács vizsgálja meg s a kormány hagyja jóvá, püspöki felülvizsgálás nélkül. A tanító-kinevezés joga a község tanács kezében marad, de a tanító jelölteknek valamely állami intézetet kellett már végezniök.

Az egyházi felügyelet joga hatályon kívül helyeztetik s a papoknak az iskolába menés megtiltatik, kivéve azokat az órákat, a melyeken vallástani leckeiket tartanak. A községek magok ügyelnek fel iskoláikra. E végett minden községtanács iskolaszéket nevez ki, melynek tisztje nem csupán a felügyelet, hanem az is, hogy minden gyermek 6—14 éves koráig pontosan látogassa az iskolát. Az iskolaszék minden meggyőző eszközt használjon fel arra, hogy a szülők gyermekeiket iskolába küldjék. (Ez egy lépés volt a tankötelezettség felé.) A törvény az összes felügyeleti szolgálatot újjá szer-

vezte s azt egy felügyeleti testületre bízta, melynek tagjai vizsga alapján nevezettek ki olyan egyénekből, kik tisztjókra tehetségök és önzetlenségök által alkalmasoknak találtattak.

S végre a tanítói fizetés minimuma 1200 francban állapított meg. A tanítóknak école normale (tanító képezde) kell végezniök, melyeknek száma 12-re emeltetik. A tanító képezdek közvetlen állami vezetés alatt állanak s az állam kizárólag magának tartja fenn a diploma adás jogát.

A szerencsétlenség törvénye, a mint ezt a katolikusok nevezték, alig hogy kihirdettetett, máris az ellenállás szervezkedett. A szabadelvűek kényszerítve voltak művök letéteményeseit védelmezni s elfogadták az ütközetet.

Mig a papság a vallási fanatismust ébresztette s annak minden rugóját mozgásba hozta, hogy minél jobban megtöltse gyermekékkal az ő ugynevezett „szabad“ iskoláit, azalatt a kormány az állami iskolákat szorgalmasan javította s a meglevőkhöz újakat teremtett.

A tan módszer tökéletesbitésén fáradozott, iskolaépületeket javított, tanszereket szerzett be, buzgó és művelt tanítóságot nevelt. Az állami elemi oktatás főlénye által iparkodott diadalmaskodni a kath. párt felett, hogy így annak iskolái maradjanak.

Egy közoktatásügyi szakminiszteri szék alapított, s abba Van Humbeck személyében egy ritka tehetségű ember helyeztetett. Bizonyára nagy bátorság és makacs eltökéltség kellett egy ily nehéz tiszt elfogadására. Ellenesei fején állott, kik káromlásokkal és gyalázzal illették és fonyegetőztek. A localis tekintélyek és korifeusok, ha ellenzéki ségből nem hajtották végre rendeleteit: megtörte ellentállásukat. Küzdenie kellett a régi közigazgatás kitanult csinja ellen, alkalmaznia új módszereket, s átalakítani a közoktatást.

Van Humbeck szerencsésen vezette e vállalatot. Mihelyt a törvény kihirdettetett, hozzáfogott régen kész tervei végrehajtásához. Mindenütt az iskola épületek megvizsgáltattak és újjá építették, telkek sajátítottak ki s tanterem és eszköz, javult, módosult és tökélyéssült.

Számos község csatlakozott a miniszter által megindított mozgalomhoz s nagy áldozatokat hoztak. A nagyobb városokban valóságos fejedelmi paloták emelkedtek a nép gyermekének befogadására s e díszes épületek pedagogiai és egészségügyi szempontból egészen átalakítva, a régi rendszer hagyományaiból roppant haladást mutatva, mintegy a földből teremtek elé.

A szabadelvű párt nem vont meg sem pénzt, sem erkölcsi támogatást a minisztertől; de a támogatás csekély volt volna, ha a miniszter nem lelkesült volna műve iránt s nem osztotta volna szét alárendeltjeivel s a községi közigazgatókkal saját lelkének tüztét. Majd ugyanazon hév vezérelte az iskolaszékeket le a magán-

iparosig, ki találmányaival járult a közös munka sikeréhez.

1880-ban a brüsseli nemzeti kiállításon, a termek nem voltak elegendők az iskolai mintaszerek befogadására. Voltak ott táblák és tökélyesbitett padok, melyek elejét vették a gyermeknél a hosszú órai mozdulatlanlanság fáradalmainak s elősegítették a jó magatartást; voltak festmények és földabroszok; minta-gyűjtemények tárgyi leczkék számára, melyek arra voltak hivatva, hogy a gyermekek szemei előtt emlékeztetőbe vessék a mérték, súly és geometriai alakokat, s azokat egyszerű megmutatással használni tudják. Mindezek a tárgyak, melyek tökélyök daczára nem voltak drágák, a különböző városok ipara által állították ki s az egész királyságban az elemi oktatás reformjának adott nagy mozgalomról tanuskodtak.

Hosszura nyulna részletesen mutatni rá, az állam a községek és a vidékek által évenként csupán a javításokra adott összegekre; többre megy az 12 milliónál.

De nem volt elég csaknem tökéletes közegészségügyi szervezettel rendezni be az iskolákat s kezébe adni a tanítóknak a mutatóanyagokhoz szükséges eszközöket; a tanmódszert is reformálni kellett. A régi program, mely szent történeti és vallástani leczkével sok időt nyelt el, elejtetett s így lehetővé vált a rajz elemet, a természettant, a belga történelmet és földrajzot, a testgyakorlatot a fiuknak s a varrást, himzést a leányoknak, nagyobb mértékben és több órán át tanítani. A felnöttek oktatására, kisedővök teremtésére, iskolai takarékpénztárak alapítására s jutalmi összegek gyarapítására szintén igen sok eszköz és mód mozgásba tétetett.

S miután a legjobb módszer is tehetetlen, ha rosszul alkalmaztatik, s miután a jó tanító csinálja a jó iskolát, azért a miniszter korán gondolt képezdék alapítására.

A tanítók legnagyobb része a papság által fenntartott képezdéből került ki; az állam csak három tanító képezdével és 1 tanítónő-képezdével bírt. A törvény kihirdetése után a kormánynak nehéz volt tanítókat és tanítónőket fogni az 1842-iki törvény eredményei szerint. De a törvény végrehajthatása szempontjából azonnal a tanítóképezdék számát 3-ról 8-ra emelte s négy tanítónő-képezdét rendezett be. Hogy tanítónő alapos ismeretekkel bírjon, a vizsgálatokat szigorúakká tette és talán egy kissé sokat is követelt. Erre az alkotásiára az állam, idáig 10 milliónál többet költött. Ily áron és küzdelemmel lett és emelkedett a belga elemi oktatás a nemzetek közt az első rangra s ily áldozatok és erőfeszítések hívták ki a papság elkészesítését, melyről a jövő számban.

Balassy Dénes.

(folyt. követ.)

A munka-tanítás a népiskolában.

— Első közlemény. —

A Kasselben tartott negyedik német tanító-gyűlésen Töpler (Boroszlóból) mint előadó, a munkatanításról a népiskolában szólott, a melyet mi főbb vonásokban a következőkben közlünk. A jelenkor általános panasza, hogy nemzedékünk az erkölcsiségben határozottan hanyatlak.

Nem ismeretlen a panasz, hogy az élvágy mindinkább terjed, a materialismus mindinkább fokozódik. Száz meg száz cikkben olvashatjuk, mikép gyermekeink elvadulnak, és hogy a leggonoszabb társadalmi nyomor, a mely mint kísértet családjaink ajtóinál leselkedik, a német népelet legmélyebb rétegeit is romlással fenyegeti. E veszélyes áramlat, ez aggodalmat keltő jelenséggel szemben nemesen gondolkodó, a nép javát szívökön hordó férfiak utak és módokról gondolkodtak, hogy a népelet e meglevő bajain segítsenek és jövőre nézve ennek elejét vegyék. Ha sebet akarunk gyógyítani, akkor legelőbb a keletkezés okát kell keresnünk. De tudvalevő, hogy e vizsgálódások azon eredményre vezettek, hogy mai nevelési rendszerünket, különösen az iskolát sem menthetjük föl a nevezett bajok létezésének bűnrészessége alól.

Ez okból a humanitás apostolai, kiknek legjobb szándékait el nem vitathatjuk, mindenféle reformokkal léptek elő és világot javító terveikkel népiskoláinkba is bejutni igyekeztek. Hogy az atya kezéből a veszedelmes kártyát, a szellemi táp után vágyó anyától a pikáns, borzadalmas regényt elvegyék, mindenütt a népkönyvtárak felállításának üdvös művét vették czélba. Az iskola legyen házalója a legmulattatóbb és legképzőbb irodalomnak. Mily gazdag nyereséggel biztat továbbá az iskolai takarékpénztárak faja!

Az ugynevezett munkatanítás is egyike napjaink azon reformterveinek, a melynek hatására, befojlyására annak pártolói és követői a legmesszebbmenő reményeket építik. Hisz nem esekélyebbről van szó, mint arról, hogy a nép kereseti képességét fokozzuk, a bűnös hajlamoktól távol tartjuk, iparunkat emeljük és erős alapot teremtsünk a biztos tudásra, a komoly akaratra. Egy intézmény, mely ily messzeható czélokat követ, s a melyért az ifjúság egészséges nevelését szívökön hordó férfiak lelkesülnek, méltó bizonyára arra, hogy a legközelebből hivatottak, a tanítói kar ne nézze e mozgalmat részvétlenül, hanem foglaljon állást, még pedig határozottat ez irányban.

Erre nézve irányt adni, ért engem azon kitüntetés, hogy az igazgató válaszmány az előadói tiszttel e kérdésben megtisztelt.

A munkatanítás eszméje már 1876-ban felmerült Észak-németországban, hozzánk azonban dán- és svéd északi szomszédainktól jött. A munkatanítás kezdemé-

nyezője, lelkesült előharczósa a szolgálaton kívüli dán-százados Clauson-Kaas volt. Meggyőződése szerint a nevelésben az értelem képzése mellett a munkának, a kézi ügyesség gyakorlásának is kell szerepelnie. E gondolatától vezéreltetve, buzgó hirdetője lett ez eszmének, úgy hogy az nemsokára az összes nevelést és a nép gazdasági életét átváltoztató reform-eszmévé nőtte ki magát. Törekvése eleinte abban nyilvánult, hogy a zord-észak hosszú téli estéin a lakosságot a semmittevéstől, játék- és italtól távol tartsa és a szorgalom áldását család körben a gyakorlati kedvencz munka-foglalkozásokkal éreztesse.

E terve sikerült is. Belátta azonban nemsokára, hogy ez eszme népszerűsítésének leghatalmasabb emeltyűje az iskola; hogy háládatosabb feladat a fejlődő ifjuság rokonszenvét e gyakorlati foglalkozásra felébreszteni, mint a felnőttekét, és hogy könnyebb szorgalomra nevelni, mint henyélestől és élvvágytól elszoktatni. Ezért irányult tevékenysége a munka iskolák alapítására a tanuló iskolák mellett, és e törekvésében hatásosan támogatta a dán kormány és képviselőház.

Utolsó célja volt a munka tanítás beillesztése az iskola tantervébe. Svédhonban a munka tanítás oly ismerésre talált, hogy rövid idő alatt indítványt tettek, hogy kötelező tárggyúl behozassék, de szaktanítók hiányában nem volt ez valósítható.

Később Németországban terjedt ez eszme. Kiel, Braunschweig, Hildesheim, Emden, Görlitz, Waldenburg és Felső-Silézia több kerületeiben termékeny talajra talált a munkatanítás eszméje. Jelenleg Dresdában nyílt meg egy tanfolyam, a munka tanítás tanerőinek kiképzésére.

Németországban ez eszmének pädagogiai jelentősége talált leginkább viszhangra. Azon vélemény lett

irányadóvá, hogy ha ez eszmét — helyesen értékesítve — az iskolába átültetjük, nevelési rendszerünkben hézagot pótlunk. A tudás társulva képességgel, erős, erkölcsi akarat határozott jellemmel, mind oly dolgok, melyeknek a mai iskolákban még nem felelnek a megkívántató módon meg. És nem halljuk-e a panaszt, hogy az ést, az emlékező tehetséget egyoldaluan megterheljük? A munka-iskola barátainak nézete szerint az egész ember összhangzó fejlődéséhez szükséges a nevelés a munkára.

Ez a követelés nálunk nem új. 1852-ben már Biedermann tanár irt egy művet ily czimmel: „Nevelés a munkára, az élet egy követelése az iskolától.“ Az újabb időből felemlítjük Dr. W. Götzé röpiratát: „Az iskolai oktatás kiegészítése gyakorlati foglalkozással.“ Rissmann: „A munkatanítás története Németországban.“

A 17-ik század pädagogiai realismusa már követelte a kézimunkát mint nevelési eszközt. Már Comenius mondja: A tudható mellé a kivihetőt kell csatolni, a melyben tanítványaink gyakoroltassanak, azaz a dolgok ismeretével társuljon a cselekvények tevékenysége.“ Később Francke, a phianthropok, Heusinger, Kindermann, Fröbel, Pestalozzi és sokan mások követelték a kézimunkatanítás felvételét az iskola tantervébe és megkísérették e követeléseket gyakorlatilag keresztül vinni. Igaz, nem talált mindenütt termékeny talajra; majd háttérbe szorult, majd ismét felszínre jött, s most, midőn ismét mindenfelől kiváló érdekek karolják fel ez eszmét, ideje, hogy a német tanítók itéletökkel e kérdés felett ne habozzanak.

Czirják Albert.

(Folyt. köv.)

T Á R C A

A magyar nyelv szelleméről és sajátságairól.

(Egy tanító tapasztalataiból.)

Irtódom a lélektelen nyelvészekről. Gyűlölöm az olyan nyelvtanítót, ki szabályokkal és egymás mellé halmozott szavak végetlen mennyiségével szárítja ki a növények ifju lelkét, a nélkül, hogy a nyelv igazi szellemére, a szavak mélyebb árnyalataira, azoknak a gondolatok vagy a természeti hangokkal való szorosabb kapcsolatára csak gondolni is próbálna. Pedig az ifjú lélek már természeténél fogva is tudvagyó és kíváncsi; ösztönszerűleg kutatja mindennek az okát és eredetét, s minden benyomás iránt rendkívüli fogékonysággal bírván: az érzések és azoknak hangokban való nyilvánulásai is sokkal közelebb állanak egymáshoz nála, mint

p. egy felnőtt embernél. Ennek vagyok hajlandó tulajdonítani először azt, hogy az ifjabb korban sokkal nagyobb sikerrel lehet nyelveket tanulni, mint később; másodsor pedig, hogy az ifjú ember őszintébb is, mint az idősebb. De legyen bárhoggy, annyi tény, hogy egy élő nyelv miben sem különbözik egy élő lénytől. Valamint a fa levelei váltakoznak, úgy a nyelvből is kivész egy-egy szó, s újabb, frisebb (kár, hogy nem mindig jobb is!) alakul helyettök. Egy-egy régi gyök számtalan új hajtással gyarapúl; egy-egy régi szó jelentése idő folytán más, meg más árnyalatot veszen fel; rég elfelejtett szavak újból használatba jönnek; sűrűn használt újak kopnak és lassanként eltűnnek, — szóval elmúlás és születés, élet és mozgás itt is, mint mindenütt. Van-e szellemtelenebb dolog tehát, mint a szavakban pusztán csak a fogalmak jegyeit keresni, teljesen mellőzve minden kedélyi mozzanatot, mely bennök rej-

lik? Van-e nagyobb egyoldalúság, mint a nyelvet egyedül a gondolkodó ész szüleményeként tekinteni és vizsgálni? . . . Hiszen, ha a dolog így állana, teljesen elresztené értékét a mondás, hogy t. i. az ember csak egy nyelven tudhat igazán, azaz: anyanyelvén, mert ezt nem csak érti, hanem érzi is. Természetesen nem értem itt azon szerencsétleneket, kik túlságos üvegházi nevelésben részesülvén, anyanyelvökön is csak egy bizonyos elszigetelt körben használatos nyelven hallanak, melyből hiányzik az erő, zamat és zománcz, s kik már kora gyermekéskorban 3—4 nyelvet tanulnak az anyanyelv mellé, melynek eredménye az lesz, hogy nyelv-érzők teljesen elvész, s mire felnőnek, sok nyelvet beszélnek ugyan, de egyet sem tudnak.

Ime, ilyen szellemben gondolkodtam én akkor, midőn egy előkelő háznál tanítói állást foglaltam. Növendékeket, a magyar nyelv- és irodalomban oktattván, természetes, hogy legelőször is az irány és a költői nyelv sajátágaival kellett megösmertetnem. Azonban mindjárt a legelső napokban megdöbbenve tapasztaltam, hogy növendékeim a nyelv erejével, zamatjával, töről metsett tömör kifejezéseivel teljesen ismeretlen, s a szavak finomabb árnyalatai, s különösen a nyelv zenei sajátásai iránt mi érzéke sincsen. E körülményen anynyival inkább bámultam, mivel növendékeim zene-értő vala.

Napokig gondolkodtam a módon, melylyel segíteni lehetne valamit. Végre abban állapodtam meg, hogy Arany „Toldi“-ját fogom fennhangon olvastatni, miközben alkalom nyílik úgy a népies, mint a műköltői nyelv megismerésére — s másfelől a nyelv zengzetességét, lágy-ságát, szóval minden szépségeit is bemutatnom. De ki írja le bámulatomat, midőn tapasztalám, hogy növendékeim a „Toldi“ nyelvén egy szót sem ért, s előtte e nyelvnek minden bája értéktelen, mert hiányzik hozzája az érzék. Valóban, bár Európa minden művelt nyelvét beszélte, s mesterei a legnagyobb külföldi írók műveivel is megismertették, még is szántam ez ifju lelket, ki elől lélektelen vezetők elzárták a nyelvek egész szellemét, s csak a pusztá külső héjjal terhelték meg emlékezetét. Még jobban bámultam, midőn kifejezé, hogy el sem képzelheti, hogy az egyes szavak és a kedély, vagy a természeti hangok között valami összefüggés lehetne. Nevetett, midőn említém, hogy az éghajlat; az illető tartomány természeti fekvése, hegyes vagy lapályos volta is felette nagy befolyással van e nyelvre — de, mint zene-értő, határozottan kinevetett akkor, midőn állítani merészelém, hogy a nyelveknek, s ezek közt különösen a magyar nyelvnek igen szép zenéje van. Zene hangjegyek nélkül! Ez már valami különös lehet! Azt még csak elösmerte, hogy p. a hexameternek van valami nagyon egyhangú zene-féléje — de hogy miképpen versenyezhetik egy nem zene-értő költő, egy olyan hangszeren, mint p. a magyar nyelv egy Sebastian Bach, Chopin vagy Wagnerrel: arra felette kíváncsi volt.

Láttam, hogy itt gyökeres orvosságra van szükség holmi előítéletekkel vegyült tudatlanság ellen; s egyszersmind felösmertem azon szikkadt lelkű nyelvmesterek hatását is, kik annyi lényt tesznek szerencsétlenné az által, hogy nyelvérzőket megbénítják.

Elhatároztam tehát, hogy ezen lehetőleg segítek, s különösen megígértém, hogy a nyelv zenéjéről, s a rythmusa ecseteléséről, stb. bővebben beszélek, s példák-kal fogom bebizonyítani, hogy mi minden finom árnyalatot lehet kifejezni sokszor csak egyetlen kis szócskával is.

Legelőször is felemlíték előtte egy pár véleményt a nyelv eredetét illetőleg, s köztök a Lugosi poetikus theoriáját is, mely szerint a görög nyelv azért oly szép és zengzetes, mivel Göröghon partjait mindenfelől a tenger csapkodja; s a hullámok és tengeri szélvizek zaja viszhangzik a nyelvben is. Figyelmeztetém nyelvünkben is az igen számos hangutánzó szóra, a melyekről kétségtelen, hogy a természettől ellesett hangokból származtak. Felhoztam azt is, hogy némely nemzet inkább megközelítette az eredeti természeti hangot, mint a másik, s így a természet egyik-másik mozzanatára tökéletesebb szavai is vannak. A német *donner* p. találób, mint a magyar *dörög*, ellenben a magyar *szél* kifejezőbb a *Wind*-nél. *Csörög, cssörömpöl, csorran, csuppan, csepp, suhog, sóhajt, susog, zúg, zuhog süvölt, sikolt, üvölt, úgat, sikong, vijjong*, s nyelvünkben még egy pár százra menő mind ilyenek, s ezek egyszersmind a nyelv zenéjének is elemei, a mennyiben nem egyebek a természet hangjainak, zenéjének utánzatainál. Nem hagytam említetlenül a nyelveknek egy némely olyan sajátóságait sem, hogy p. valamely gyorsan végbe menő cselekvényt (mint p. a fény) igen sokszor oly szavakkal fejeznek ki, a melyekben *i* hang van, mint egy megragadva a történés perczeit. *Blitz, villám, csillag, pillanat, csillan* stb. legalább ilyenek, s óvakodva a túlhatástól, az effélék is a nyelv szellemének és benső alkatának mélyebb megismerésére vezetnek.

De különösen e nyelv zenei részéhez tartoznak az ilyenek, mint: *cseng, peng, leng, zeng, reng, döng, hang, zsong, bong*, stb. a melyek a legegyszerűbben kimondva is valódi zene-hangokat adnak. Ráműtattam az olyan szóalkotásokra is, melyekben a nép költői szelleme és képzelme nyilvánul, mint a milyenek: *levegő* (lebegő), *mező* (mez-től) *levél* (leb-lebel-től); stb. de egyszersmind komolyan figyelmeztettem az ily származtatásokkal járó veszélyre is.

A nyelv szelleméhez, jobb megértéséhez s különösen megérzéséhez tartozónak véltem az oly szavak közül is főlemlíteni egy néhányat, melyeknek értelme idő folytán teljesen átalakult. Azért tartám ezeket különösen fontosoknak, mivel némelyik a nép psychológiájára nézve is nagy érdekléssel bír, mint p. a *hiu* szó, a mely a régi nyelvben *üres*-et tett, s így a mai *hiúság* tulajdonképpen nem egyéb, mint *üresség*,

Ilyen formán okkal-móddal a nyelvtörténetet is felhasználva, növendékemben lassanként bizonyos érdeket költöttem fel az általa eddig csak pusztán eszköznek tartott nyelv iránt, s hova-tovább jobban kezdte belátni, hogy nagyon sok kell még addig míg az ember elmondhatja egy nyelvről, hogy tudja; s hogy erősen tévednek azok, kik azt hiszik, hogy 3—4 nyelven tökéletesen értenek és beszélnek. Mikor aztán láttam, hogy az érdekek eléggé fokozódott, a költöket vettem elé, s gyakorlatilag is igyekeztem föltüntetni mindazon benső tulajdonokat, a melyek ösmere nélkül a nyelv csak egy pár ezer gépileg egymás mellé rakott szó — és semmi egyéb.

—i Gy—.

(Folyt. köv.)

I R O D A L O M.

— *Könyvismertetés.* Földrajzi előismeretek Szolnok-Dobokamegye leírásával, az elemi népiskolák II-ik és III-dik osztálya számára. Irta Sebestyén József. Deés 1882. (112 lap) Ára ?

Azon általános paedagogiai elv alkalmazása, hogy ismertről haladjunk az ismeretlenre, a földrajz tanítás terén reformot idézett elő, annyira, hogy ma már mindenütt a lakhely és környékének megismertetése teszi e tantárgy tanításának kiindulás pontját.

Ennek figyelembe vételével szerkesztik újabban a népiskolai földrajzi kézi könyveket. Ez tette szükségesé az egyes megyék specialis földrajzait, s mint ilyet mutathatjuk be a fennidézett munkát.

A munka 3 szakaszból áll, melyeket egy bevezetés előz meg.

A bevezetésben a szükséges földrajzi alapfogalmakat ismerteti meg u. m. az álláspontot, a látókörtér határát, a tetőpontot és talppontot, a világtájokat, a világtájok fekvését a táblán stb. tájékozást nyújt a tanteremben, és megismerteti a térképet.

Az első szakaszban az iskolából kiindulva a községet ismerteti, megjelölve a magán és középületek közötti különbséget. Ezután a polgári község szervezetét mutatja be, majd a község lakói közötti különbséget tünteti fel és pedig nyelv, vallás és foglalkozás szerint. Ezután a határ ismertetésére tér, röviden jellemezve az itt található különféle terményeket. Általános alapfogalmakat ad a határ felszínéről talajáról; továbbá a különböző vizekről. A község környékével kapcsolatosan az utakat ismerteti. A járás és megye általános ismertetése fejezi be a szakaszt.

A második szakaszban a megye székhelyéről kiindulva ismerteti Szolnok-Dobokamegye 7 járását. Kiváló részletességgel kiterjedve a legkisebb falvakra is.

A harmadik szakaszban az eddig tanultakat összefoglalva, általános áttekintést ad a megyéről.

Mint a menetből látjuk, szerző a helyes irányban halad s ép ezért jó kézikönyvet készített megyéjéről. Az anyag feldolgozására nézve azon észrevételt kell tennem, hogy főleg a második szakasz a tulságig részletes, a megye összes községeit a népiskola növendékével megismertetni felesleges, de még tekintettel az idő rövidségére lehetetlen is. Igaz ugyan, hogy szerző a fontosabbakat részletesebben tárgyalja, de ezekre esetleg még több tér jutott volna, ha azon falvakat, melyekről csak annyit tud megjegyezni, hogy termékeny határral bírnak, mellőzi. Ezen azonban az illető tanítók is könnyen segíthetnek e jelentéktelen községek kihagyásával.

A megye egyes helyeiről történelmi vázlatokat közöl a toldalékban, melyeket sok gondnal állított össze, de ezeket népiskolában tanítani részletességök miatt nem lehet, népiskolai olvasmányokul pedig, miként szerző óhajtja, szintén nem szolgálhatnak a száraz chronologikus előadás miatt.

Ez azonban csak toldalék, mely a munka becsét éppen nem csökkenti.

A tér szűke miatt rövidre szabott ismertetést befejezőleg, e kézikönyvet, mint a mely a kiszabott tananyagot úgy a népiskolai tanterv, valamint a mai tanítási elvek kellő figyelembe vételével és felhasználásával tárgyalja, az érdekelt tanítók figyelmébe ajánljuk.

R. r.

A budapesti állami elemi- és polgári-iskolai tanító-képződe

Multja és Jelene

(187³/₄—188⁰/₁.)

(Adalékul az elemi és polgári iskolai tanítók képzésének történetéhez Magyarországon. A nevezett intézet igazgató-tanácsának megbízásából írta Gyertyánffy István, a budapesti állami elemi és polgári isk. tanító-képződe igazgatója. Budapesten, 1882. Nyomatott a magyar királyi egyetemi könyvnyomdában. Ára 1 frt. 50 kr. Az egész jövedelem az intézeti növendékek segély-egyletéé. 528 old.)

I.

A ki a 68-iki aera tanügyi állapotait közoktatásügyi fejlődésünk mai állásával párhuzamba állítja: az — ezen évtized alatti haladásunkat illetőleg kiválóan örvendetes eredményekre fog jutni. A mit a semmiből valamivé-levésnek neveznek, az elmúlt évtized alatt az történet közoktatásügyünkkel.

Akkor nem voltak iskoláink, ma vannak; akkor nem volt tanítóképzésünk, ma van; akkor nem volt tanügyi politikánk, nem volt tanügyi rendszerünk, ma van; akkor nem volt kultur-képességünk, ma van; és egyáltalán: akkor igen sok mindenféle nem volt, a mi ma már van.

Tanítóképzésről, a népoktatásnak ezen ugyszólván leglényegesebb tényezőjéről, akkor alig-alig lehetett még csak szólni is. Hiszen honnan kerültek ki az akkori tanítók? ... De ma már egészen másként állnak a dolgok. S hogy miként állanak, azt az ismertetés alatti nagy-

terjedelmű munka hű tükörben mutatja be. A fejlődés minden egyes phasisa, az ide vonatkozó gyakori tanácskozások, javaslatok, rendeletek, minden egyes mozzanat lépésről-lépésre indokoló körülírással van az 528 oldalra terjedő munkában feltüntetve; nem hiába nevezi szerző a művet „adalékul a hazai tanítóképzés történetéhez, — mert valóban az.

A munka két részre oszlik: az I. részben az 1873³/₄ — 1880¹/₄. tanévek története, kapcsolatban az elemi és polg. isk. tanítóképzés ezen évekre vonatkozó történetével van körülményesen és tájékoztatólag előadva; a II. rész tulajdonképpén statisztikai adatokat tartalmaz. A polgári isk. tanítóképezde megnyitása, az ezen tanintézetre vonatkozó igazgatótanácsai és tanár-testületi tanácskozások s kormányi intézkedések, a polg. isk. tanítóképezde gyakorló-iskolájának beállítása és szervezése, az elemi és polg. képezdek évfolyamainak egy-egy évvel való megnyújtása s ennek indokolása, az internátusi intézmény behozása s körülírása, az ipar tanítóképezdei tanításának története, az ipari önálló szakcsoportnak a polgári képezde mellé történt felállítása és szervezése, a minden egyes népoktatási intézetre vonatkozó tantervek és tanmenetek bemutatása, a koronkénti változtatások körülményes és indokoló körülírásával: ime, mint kiválóan érdekes dolgok, ezek ragadták meg figyelmünket az érdemes munka átolvasása közben.

„A budai m. kir. állami tanítóképezdek négy évi történetének vázlata“ cím alatt Dr. Pergrény Elek még 1874-ben adott ki egy munkát; s hogy azóta — az ország fővárosában, a közokt. Ministerium tőszomszédságában levő elemi és polgári tanítóképezdekről „értesítő“ az ismertetés alatti munkáig nem adatott ki: szerző ezt a bevezetésben nagyon egyesén és korrektül igazolja. A négy intézet igazgatását vivő igazgatónak, ki ráadásul a hivatalos tanügyi lapot is huszezer tanító igényeinek megfelelően szerkeszti, tömeges elfoglaltsága miatt először ideje sem volt, hogy évről-évre a szokásos „értesítő“-ket megírja; de meg — miután a vezetése alatti intézetek beléletében a szervezkedések s reformáló változtatások és változások évről-évre üdvösen következtek s soha ki nem maradtak — a szokásos „értesítő“-kkel intézeteiről közönség elé hű képet nem is adhatott volna; azután meg „vajjon nem lenne-e sokkal czélszerűbb, ha az egyes intézetek nagyobb periodusokról, péld. csak minden öt évről adnának ki értesítőket?“ A fejlődés menetéből — a mint szerző is mondja — csak így lehet valamit bemutatni. A tényleges állapotok feltüntetése lévén egy iskolai értesítő czélja, a haladás és fejlődés küzdelmes stádiumaiban levő (de már csak volt) intézet bajait, nyomorúságait, létküzdelmeit nem lehetett volna a „kritikus“ közönség szeméi ülől elleplezni: s „vajjon nem ingattatott volna-e meg az intézet életképessége iránti bizalom, nem vesztették volna-e el türelmüket az intéző körök a lassu fejlődés miatt?“

Csak az isten tudja, minő okból: bizonyos helyeken és bizonyos embereknél nagy volt az elfogultság s az ebből eredő ellenszenv a budai tanítóképezde; de főként a polgári

képezde ellen. Most azonban, a mikor az ezen intézetek multja és jelene nyitott könyv, tán csak elfognak enyészni végképpen az elfogultságnak és ellenszenvnek teljesen érthetetlen okai; és a gáncsoló kritika helyet fog adni a méltányló elismerés hangjainak.

Az 1873³/₄. tanévben az intézettől megvált s más képezdekhez áthelyezett Kozma József, Rill József és Hettyei Gábor helyébe Gyertyánffy, Lázár Gyula és Szöllösi Lajos nevezettek ki tanárokká; s tizenhárom óra-adó szaktanárral megnyitott az ország egyedüli és első polgári képezdéje, összesen 17 hallgatóval: 8 a nyelv- és történettudományi, 7 a mennyiség- és természet-tudományi s 2 a művészeti szakcsoporton. E 17 közül 16 havonként 20 frtnyi, 1 pedig 13 frtnyi államsegélyben részesült. De a csecsemő intézetnek első évében mindjárt érzékenyen kellett nélkülöznie a gyakorló iskola hiányát; a min hogy némileg mégis segítve legyen, egyelőre ideiglenesen a hallgatók tanítási gyakorlataira a főváros egyik közelebb eső polgári iskolája jelöltetett ki. De ez az intézkedés sehogy sem lehetett, már csak távolsági indokból sem kielégítő eredményekre vezető, mi miatt mindjárt a következő tanévben úgy intézkedtek, hogy addig is — míg az önálló és kellően szervezett polgári gyakorló iskola beállítható lesz — az elemi tanítóképezde I. éves növendékeiből alakított csoportokkal, benn az intézetben fognak tartatni a tanítási gyakorlatok. A polgári gyakorló-iskola ma már be van állítva, három éves multjával igazolta is szükségeségét s létjogát; a következő három év alatt teljes hat osztályúvá fogja magát kinéni. — Az 1873³/₅. tanévben a tanártestület kebelében szintén történtek változások. Roth (jelenleg Radó) Vilmos nőképezd. r. tanárrá léptetttétvén elő, az elemi gyakorló iskolától, helyébe Szitás János neveztetett ki; a polgári képezdetől Király Pál és Dúzs Sándor óraadó tanárok megváltván, helyökbe Gyurmán Andor, Dr. Lázár Gyula és Dr. Pavetits Mihály osztattattak be, a két utóbbi az elemi képezdetől. A gazdasági szakoktatás ebben az évben megkezdődvén, Girókuti P. Ferenczben e szaktárgy tanítására egy lelkes és kitűnő képzettségű tanárt nyert az intézet. Az 1873³/₅. év a polgári képezde kiválóan nevezetessé lett az igazgató tanács és tanártestület azon elvi jelentőségű határozata által, hogy az elemi- és polgári képezdek a tanári kar azonossága által szervezesebb és szorosabb kapcsolatba hozassanak; hogy mindkét képezdeben az egyes szaktárgyak egy és ugyanazon szaktanár által kezeltessenek, ez által lévén elérhető, hogy a polgári képezde a saját czéljainak megfelelő tanárookra tegyen szert. A kormány részéről, az igazgató kezdeményezésére hozott ezen határozatok kedvező fogadtatásban részesültek, s nemsokára kormányi intézkedés folytán valósítottak is; úgy, hogy ma már a két képezde közötti szükséges kapcsolat meg van.

A belső felszerelés is ezen évben vette — a pedagógiai igényeknek megfelelően, kezdetét. A tanügy embereit első sorban is a padfelszerelés érdekli. „Mi — mondja Gyertyánffy — a gyermeki koron túl lévő ifjak számára a kény-

szerítő (abszolút) távolsággal (Distanz) bíró padok felett előnyt adunk a szabad ülésnek vagyis a külön és szabadon álló székek és asztalnak. „Az asztal-lap befelé szelid (2 hüvelknyi) eséssel bír, éppen mint az iskola padoknál; azonban legfelül mintegy 4 hüvelknyi szélességben vízszintes lapot képez, az íróeszközök stb. számára.”

Főlegesen indokolni a külön asztal- és szék ülés előnyeit a kényyszerítő „padülés”-sel szemben, hiszen mind kényelem, mind önálló dolgozás, mind egészségi tekintetben kiemelkedők amannak előnyei az utóbbi felett. És nemcsak a felnőttébb, de egyuttal a gyermeki korban lévő, az elemi iskolákban tanuló ifjak számára is sokkal előnyösebbek, sokkal czélszerűbbek amazok az utóbbiaknál. A budai képezdék gyakorló-iskolaiban e tekintetben is mintaszerű a berendezés; minden növendék számára a Kunze-féle együlésű, kényelmes és tágas s a Gönczy tervei és méretei szerint készített padocskák vannak használatban, — czélszerűek s a pad. igényeknek megfelelők. A tantervek és képesítési szabályrendeletek is ekkor lettek beható tanárkari és igazgató-tanácsi tanácskozások tárgyaivá téve; az 1876/7. évben az e tárgyú munkálatok folytatattak: s eredményök a mai tantervek s képesítési szabályrendeletek lettek. A Dr. Kiss Áron és Kozocsa Tivadar (1876/6.) kineveztetése által a két képezde egyesítése ténnyé vált; s a francia és angol nyelveknek s a tornának a polgári képezdében tanítása megszüntetett. A Dévára r. tanári minőségben áthelyezett Szöllösi Lajos segédtanár helyébe Bárány J. Gyula, a polgári képezdehez, a földrajzra Dr. Cherven Floris, s a fizikára Heller Ágoston kineveztettek. Az ifjuság önképzőköre megszűnik s helyébe a segély-egylet alakul. (Epontra közelebből visszatérünk.)

(Folyt. köv.)

Boga Károly.

S Z E M L E.

Irefort Ágoston miniszter ur a tiszteletére a Frohner-vendéglőben szept. 4-én tartott diszlakomán Tanárky Gedeon államtitkár felköszöntőjére a következő, többszörös éljennel megszakitott beszédet mondta:

Tisztelt uraim és barátaim: Első sorban is fogadják meleg köszönetemet e hízegő kitüntetésért, melyben részesítettek. Mindenekelőtt engedjék kimondanom, hogy én nem tartok Horatiusnak amaz ismeretes mondásával: „nil admirari.” Mert én tudtam bámolni, bámultam a természet nagy-szerű szépségeit, bámultam a nagy eszméket, a nagy embereket, bámultam a művészetet, sőt, őszintén megvallom, bámultam a szép asszonyokat is.

Fogékony voltam az örömrre, fogékony voltam a fájdalomra és a minő voltam, olyan vagyok ma is. Az események különböző alakzatban, örömben, fájdalomban viharzotnak el fölöttem, de az alaphang nálam mindig ugyanaz maradt és ez hihetőleg vérmérsékletemben leli magyarázatát; elég az, hogy ebben van kulcsa annak, hogy ma is miniszter vagyok.

Tanárky barátomnak a jubiláris ünnepélyekre vonatkozó szavai szerint csakugyan igaz, hogy a jubiláris ünnepélyek kissé megszokottakká lettek; valóban nem bántam volna részben, ha ez a mai ünnepély elmarad vala; de miután barátaim jónak látták, hogy ez ünnepélylyel megtiszteljenek, nem tagadom, hogy az örömrre fogékony lévén, bizonyos örömmel tölt el.

Az, hogy én ma 10 év óta miniszter vagyok, az országra nézve tán nem nagy fontossággal bír, de annak reám nézve nagy fontossága van.

Ezen idő alatt szokszoros és rendkívüli csapásokon mentem át, oly csapásokon, melyek sebei sohasem gyógyulnak be. Sok keserűséget értem rosszakaróimtól, — de hát van-e olyan, akinek rosszakarója ne volna. Becsületes emberek sorsa ez. De biztosíthatom önöket, hogy ezeket sohasem vettem nagyon szívemre. Voltak ellenben örömeim családi körömben és volt örömem kiválóan személyemet illetőleg. Ezek közé első sorban Ő felségének legmagasabb bizalmát helyezem, mely engem a miniszteri állásra emelt. Ez a legmagasabb polcz, mely a polgárt érheti.

De nagy örömemet leltem a munkásságban, a tevékenységben és az erő kifejtésben. Ez a hivatása a férfunak, — az eredményektől elnézve, ez edzi a férfut, melyben az élet keserűségei között nyhét talál.

És ha e tíz évre visszatekintek, kérdelem, vajjon befejeztem-e hivatásomat, s tán most már a halál eszméjével kell megbarátkoznom? A halállal, mely mindennek véget vet, minden vágyat elől? Nem, nem, én még nem akarok meghalni. Erre még nem vagyok elkészülve, erre hajlamom, talentumom nincs. Én munkálkodni akarok és nem volna helyén visszavonulnom akkor, midőn még nagy feladatok várnak rám, melyek megoldására munkatársaimmal törekednem kell.

Nem tartom magamat nélkülözhetetlennek, pótolhatatlannak; ha elmegyek vagy meghalok, más jó helyembe, ki szintoly buzgalommal fog működni, mint én. Senki sem nélkülözhetetlen, senki sem pótolhatatlan, kivéve a fiatalon elhalt nagy írókat és művészeket, kik éltök virágjában hunyván el, nagy műveiket be nem fejezték és csak később teremtetett nagyobb műveiket sirba vitték — egy Byron, egy Raphael. De miniszter, államférfi, az akad elég.

Ámde én érzem magamban a cselekvési erőt és engem buzdít a törekvés az előttünk álló nagy feladatok megoldására.

Feladatomból tüztöm ki, és akarom a magyarság ügyét, — részleteket nem mondok, egy pár lépéssel előbbre vinni; a magyar művészetnek és tudományosságának megadni a kellő szabadságot, hogy tovább fejlesztessek. A miniszter maga nem teremthet remekműveket a művészet és a tudomány terén, feladata az akadályok elhárítása és a fejlődés elősegítése. Óhajtom a népoktatásnak a lehetőség határáig való kiterjesztését. Óhajtom a szakoktatás emelését, hogy ne legyen a magyar ember mind csupán a jogi pályára utalva, hanem legyen iparossá és kereskedővé, mert ez adja az országnak egyik legdusabban kamatozó tőkét. Akarom a nő-

Melléklet a „Család és Iskola“ 14-ik számához.

nevelés és oktatás tovább fejlesztését. És minthogy nálunk a közoktatási miniszter azon helyzetben van, hogy tulajdonképpen minden az ő körébe tartozik, iparkodni fog a közegészségügyi és a gazdasági állapotok javítására hatni.

Gyakran hallottam azon szemrehányást, hogy a közoktatási miniszter ignorálja a vallásügyi minisztert. Ez nem áll. Több ízben bebizonyítottam, hogy ezt is tudom méltán nyolni, de nem tartom jónak, hogy e téren sokat experimentáljunk. Kimutattam minden alkalommal, hogy tudom tisztelni az egyházi és felekezeti szabadságot; de egyszerűen meg fogom védeni tudni azon határt, mely az állam jogait és érdekeit érinti.

Hogy mennyire kényes e téren a helyzet, azt legjobban bizonyítja az ellenzéki sajtó magatartása, melyet a református zsinat ügyében kibocsátott elhatározás kérdésében tanusít. És legvilágosabb ismertetője a helyzetnek az, ami a képviselőház egyik szakbizottságában történt, midőn egyik fél kijelenti, hogy igenis elfogadja a középtanodákra vonatkozó törvényjavaslatot, ha biztosítom, hogy a tanulmányi alap katolikus jellegű.

Mig ellenkezőleg a másik fél oly feltétel alatt ígérte a javaslat elfogadását, ha biztosan kimondom, hogy ezen alap nem katolikus jellegű. Ily ellentétes körülmények közt a közvetítésre a miniszternek valóban a bölcsesség követelene feltalálnia. Erre azonban én nem vállalkozom. Irányadó azonban a szigorú objektivitás leendő.

Feladataim teljesítésére azonban, mert a miniszter állása nem olyan, mint az íróé, a ki maga alkot meg mindent, támogatásra van szükségem. Szükségem van első sorban a korona támogatására, melynek kegye közművelődési kérdésekben mindig a legnagyobb támogatásban részesített. Szükségem van a törvényhozás támogatására, melynek kebelében a közoktatási tárcza költségvetése gyakran hevesen megtámadtatott, mely azonban a közművelődés elősegítésére szükséges összeget mindig készséggel megszavazta; szükségem van miniszter társaim jóakarátára, mely szintén nem szokott hiányozni.

De szükségem van a hatásköröm alatt álló intézetek tanárainak támogatására és főként miniszteriumom derék személyzetének közreműködésére, melylyel 10 év lefolyta alatt vállvetve együtt működtünk közre nagy céljaink megközelítésében, és midőn ismételve megköszönném az irántam tanusított szívességet, a közművelődés mind e tényezőire emelem poharamat.

Tisztelegések Trefort Á. miniszternél.

A Miniszternél f. hó 14-kén tisztelegtek az ország tanfelügyelői, kik 30-an gyülekeztek fel Pestre e célból. Ezek nevében Tóth József, pestmegyei tanfelügyelő üdvözölte a Minisztert, mi közben egy emlék-albumot nyújtott át az összes tanfelügyelők arcképével. Trefort Miniszter ur hosszasan válaszolt, melyben elmondta, hogy örömmel veszi, hogy a tanfelügyelők ily szép számmal jelentek meg őt ünnepegni, habár jobban szeretne volna, ha még nem kellene

10 éves jubeliumot ülnie, mert ez arra emlékezteti, hogy 10 évvel újra öregebb lett. Főlemlíti, hogy e nap kétszeresen emlékezetes rá nézve, mert e napon tölt be 41 éve annak, hogy a m. t. akadémia tagjává választotta. A tanfelügyelők mostani megjelenése annál is kedvesebb előtte, mert érzi, hogy ez intézmény megvédésében annyi és oly sok oldalú támadásokkal szemben, érdemei vannak.

Nagyon sajnálja, hogy anyagi tekintetben nem tehetett többet érettök, de reméli, eljövend még az idő, midőn e tekintetben nagyobb lesz a méltánylat s az ő törekvései nem fognak akadályra találni. Magyarországon nagyobb fontossággal bír a tanügy s különösen a népoktatás, mint másutt.

Ez más államokban nem oly nagy társadalmi tényező, mint nálunk, hol e téren az előző időkben nagyobb mulasztások is történtek, melyeket most tervszerű öntudatossággal kell helyrehozni. Nálunk az értelmi képzésen kívül még a nép erkölcsiségét és munkásságát is emelni szükséges s a népoktatás terén ez a mi főfeladatunk. Ha a mi hazánkban a nemzeti eszmét akarjuk fejleszteni, erre nézve is legelső sorban a népiskola bír hivatással.

Felemlíté, hogy a fővárosban meglátogatva a krisztinavárosi iskolát, ott is látta, hogy e tekintetben mire képes az iskola; azelőtt egy nyelvet sem helyesen beszélő gyermekek, mint magyarjkuak lépnek onnan ki. Az iskolának ez irányú működését előmozdítani és fejleszteni: első sorban a tanfelügyelők vannak hivatva s mivel alkalma volt már meggyőződni az ők eredményes működéséről, mindenkor támogatni kívánja a tanfelügyelőket. A jelen albumot, mint kedves emléket szívesen fogadja és egyrészt az egyesekre, másrészt arra fogja őt emlékeztetni, hogy érdekeiket jövőben is szíven hordja.

Ezután a miniszter sorban kezét fogott a tisztelgőkkel, kik közül többektől kérdezősködött egyes, az ő hatáskörébe tartozó dolgokról.

Ezután a budapesti tanító-testület küldöttsége tisztelgett a miniszternél Jenny József elnöklete alatt, kinek üdvözlő beszédére a miniszter azzal válaszolt, hogy meg van győződve, hogy igazi rokonszenv vezette őket hozzája. Ő mindenkor méltányolta a fővárosi tanítók érdemeit és pedig különösen a nemzeti nyelv és kultúra terjesztése körül, mi-ben őket mindenkor támogatni is óhajtja. — Ezután még két testület, a harmadik egyetemes tanitógyűlés végrehajtó bizottsága Lakits Vendel s az Eötvös-alap bizottsága Páterffy Sándor vezetése alatt tisztelegtek az ünnepelnél.

Ez utóbbi beszédében különösen azt hangsúlyozta, hogy az Eötvös-alap nemcsak jótékonyságával hat üdvösen, hanem a nemzetiségi válaszfalakat is lerontja a tanulók között. A miniszter válaszában a legjobb akarattal szólott ez intézményről s megígérte, hogy azt a jövőben is támogatni kívánja.

A tanfelügyelők eltávozta után Libertiny Gusztáv, Nyitra megye tanfelügyelője nyújtotta át a megye tanítóinak üdvözlő iratát.

A budapesti zsidó-hitközség szintén tisztelgett Trefortnál, kiknek beszédére azt is megjegyezte, hogy sajnálja, hogy a zsidók tanítóikkal még mindég úgy bánnak, mint béreseikkel, s hogy mindent el fog követni ezek állandósítása érdekében.

Délután a tanfelügyelők lakomát adtak Trefort tisztelgetére a Hungária nagy termében, melyben Békey Imre az uralkodó házat, Montedegói Albert Ferencz a minisztert és Váradi Károly Gönczit, a miniszter jobb kezét köszöntötték fel.

VEGYESEK.

— Dr. Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi miniszter alatt a népiskolák száma 13.798-ról 15.824-re s a tanítóké 17.792-ről 21.664-re, az iskolába járó gyermekeké 1.152.115-ről 1.619.692-re emelkedett s az iskolákra tett költségek 6.297.026 frttal szaporodtak. A magyar iskolák pedig 5.819-ről 7.342-re emelkedtek.

— A kolozvári Ferencz-József tud. egyetem tanári kara elhatározta, hogy Trefort 10 éves miniszterségének évfordulója alkalmából Trefort-alapítványt fog létesíteni.

— Uj iskola Kolozsvárt. Kolozsvárt szept. 10-én, d. e. 11 órakor nyitották meg a lyceum-nyomda épületének emeletén elhelyezett női ipariskolát nagy közönség jelenlétében. Az iskola tulajdonkép még a múlt évben kezdetét vette, azonban kezdő évül Mégis ez veendő. Az ünnepélyen megnyitó beszédet Zsigmond Dezső, a kolozvári keresk. és iparkamara elnöke tartott, utána Bókésy Károly, igazgató, tartott hosszabb beszédet, melyben a női-ipar fontosságáról beszélt. Az ünnepély kezdetén és végén a kolozvári dalkör énekelt. Kívánjuk, hogy az intézet hivatásának megfelelő helyet töltsen be.

— Jász-Nagy-Kun-Szolnok-megye községi tanító-testülete évi rendes közgyűlését folyó év szeptember 18- és 19-én Kunszentmártonban a városház nagy termében fogja megtartani, melyre a testület rendes- és pártoló tagjai, valamint a tanügy barátai tisztelettel meghívotnak. A gyűlés tárgyai: 1) A múlt évi gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 2) A központi választmány jelentése. 3) A járási körök évi működéséről teendő jelentések. 4) A pénztárnok jelentése az egylet anyagi állapotáról, a befizetendő hátrálékok iránti intézkedés és új tagok fölvétele. 5) Értekezések: a) a természettudományok előadásának haszna és szükségessége a népiskolában. Előadó Gombkötő János szolnoki közs. tanító. b) Mikor vették fel őseink a magyar nevet és ki hát a magyar, történeti értelemben? Előadja Vékony István kunszentmártoni fel. tanító. c) A fatenyésztés czélszerű tanítása az elemi iskola három felső osztályában. Értekező Ujházy László szolnoki közs. igazgató-tanító. 6) Netaláni indítványok. Szolnok, 1882. szeptem. 1. Bárdosy Gyula, kir. tanfelügyelő-elnök. Vass Alajos, m. tantestületi főjegyző.

— A néptanítók árvaháza. Ugy látszik ez idea a levegőben van. Mi egész lélekkel mellette vagyunk, hogy a

néptanítók árváinak menedék létesüljön közadalozásból, lelkesedéssel. Hazánkban körülbelül fél millió árva van s a tanítók árvái mintegy 500-an vannak. A fél millió árvából 25—30 nevelő intézetben van elhelyezve néhány ezer s az 500-ból ezekbe alig esik egy néhány. 500 árva elhelyezéséről van tehát szó, a mit a 20,000 néptanítónak a maga érdekében fel kell karolni. Tulajdonkép ez intézmény neve: „A tanítók országos árvaháza,“ lenne s azt tenné, mit más úton az Eötvös-alap s a néptanítói nyugdíj alap tesz. Azonban annak mindkettőnek van egyéb tennivalója is. Azok mellett ez szükséges s mennyivel szükségesebb a jövőre, mert úgy látszik, a modern társadalom naponként szaporítja a humanus könyörületre szorulókat számát. E kor azonban annyi boldog nyugalmat élvez a multak alapján, hogy kötelessége nagyott áldozni a jövőért. Minden nemzedék boldogságát valamely előzőnek akár vérben, akár anyagi áldozatban meg kell fizetni. Óhajtjuk, hogy ez a kérdés az őszi tanító-egyleti gyűlések tárgya legyen s a kezdemény történetjék meg.

— Szünidei gyermektelep. Az első ily telepet a pesti egészségtelen, beteges gyermekek részére a „Haladás“ cz. budapesti emberbaráti egyesület alapította s pedig Visegráddal szemben, Nagy-Maroson, hol az idén 20, 8—12 éves gyermek helyezettetett el s haszna a gyermekekre nézt teljesen világos. Vezetője a telepnek Lauzeritsch Antal volt.

— Olaszországból. Az új törvény-javaslat szerint a tanítókra nézve: 1) A fizetés minimuma 605 frc. lesz. 2) Minden 10 évben a fizetés egy tizeddel növekszik, a míg 4 tizeddel lesz nagyobb. 3) A fizetést a kir. adófelügyelőség-től adott fizetési ivre, a községi adószedők fizetik ki. 4) A kinevezést a község-tanács javaslatára a tankerületi tanács teszi meg. 5) E tanács beleegyezése nélkül a tanító nem bocsátható el hivatalából s ennek a tanító felelős.

— Tanító hiány Amerika nyugati részein. Egy farmer Idaho-ban egy csomó bevándorló előtt dicsérte a vidéket. A bevándorlók egyike kérde: hát az iskolák dolgozók hogy áll? A farmer szomorán feleli, hogy csak ebben érzek hiányt. Van iskola elég, de nem kapnak tanítót. Miért nem? kérdik. „Hát, felel a farmer, vegyék csak az én iskolámat, szép halmon fekszik, jó hasznót hajt s két hétig sem marad meg a tanító.“ „Meghalnak?“ „Egy-egy azt is megtette, hanem pl. Ohio-ból hoztunk egy ifju embert, s ezt egy szürke medve ölte meg. Egy másikkal egy özvegy asszony vétette el magát alig egy hónap alatt. A harmadik sánta volt s az indiánok elfogták. Ekkor nőkkal tettünk próbát. Az első férjhez ment, a hogy idejött. A másikat én vettem el az első hét közepén s a barmadikat egy postakocsi rabló szöktette meg.“

Tartalom. Dr. Trefort Ágoston. Ferenczi Zoltán. — Az elemi oktatás Belgiumban. Balássy Dénes. — A munka-tanítás a népiskolában. Czirják Albert. — Tárca. A magyar nyelv szelleméről és sajátosságairól. — i Gy. — Irodalom. R. r. A budapesti állami elemi- és polgári-iskolai tanító-képezde Multja és Jelene. Boga Károly. — Szemle. — Vegyes.